

Prelo

Uspješnost svakog rada zasnovana je na pravovremenom i pravovaljanom završetku posla i zadatka koji taj proces rada postavlja pred pojedinca u datoj kulturi. U tradicijskoj kulturi, ne samo srpskog naroda, obavljanje sezonskih (poljoprivrednih i stočarskih) poslova zahtijeva tačnost u izvršavanju, jer krajnji ishod (prikupljanje ljetine) zavisi isključivo od dobre organizacije posla. Pored ovih poslova uslovljenih klimatskim karakteristikama, u nekim životnim situacijama javlja se potreba da se neki poslovi hitno obave, ili se određeni poslovi obavljaju u društvu radi ugodno provedenog zajedničkog vremena.

Jedna od najinteresantnijih institucija društveno-ekonomskog djelovanja našeg naroda je moba. Moba je običaj međusobnog udruživanja i pomaganja radnom snagom na selu. Ona podrazumijeva dobrovoljno učešće šire zajednice u proizvodnim procesima uže porodice bez obaveze i naknade. To je jedan od najbitnijih radnih običaja, koje je naš narod praktikovao u svojoj tradiciji, a koji se i do danas održao iako u nešto izmjenjenom obliku, prilagođen vremenu i uslovima u kojima živi današnji čovjek sa sela. Mobe se sazivaju u različito doba godine i dana u zavisnosti od posla koji treba obaviti. Mobe koje dosljedno opravdavaju svoju funkciju i sadržaj su mobe iz sevapa odnosno milosrđa, tzv. milosrdne mobe. One se obavljaju kod siromašnijih domaćina koji ne mogu sami da urade svoje poslove, kod bolesnih, kod udovica i kod kuće u kojoj nema ženske čeljadi. U ekonomskoj sferi moba je vrsta organizovanog posla sa velikim brojem izvršilaca koji treba da dovedu isti do uspješnog okončanja, a broj učesnika treba da doprinese njegovoj uspješnosti u što kraćem vremenskom roku. Mobom mogu biti obuhvaćeni: rodbina, komšije, bliži i dalji komšiluk, ali i cijela lokalna zajednica. U zavisnosti od vrste mobe varira i broj učesnika, tako da broj mobara može da se kreće od desetak pa i do nekoliko stotina. U tipično muškim mobama kakve su gradnja kuće i kosidba učestvuju samo muškarci, a u ostalim ravnopravno oba pola. Učesnici u mobi su obučeni svečano kao za praznik. Pored ovog radnog odnosno ekonomskog karaktera, mobe imaju isocijalni odnosno društveni karakter, jer se kao jedan od ciljeva sazivanja mobe izdvaja potreba za okupljanjem što većeg broja mladih ljudi, momaka i djevojaka, koji će se uz igru i pjesmu zbližiti, a time i motivisati da što kvalitetnije obave posao zbog kojeg su došli. Pored seoskih zborova, vašara i krsnih slava, ovo su bile zgodne prilike za upoznavanje i druženje mladih, a sve pod nadzorom starijih (roditelja, rodbine i prijatelja). Rad u mobi je praćen pjesmom, a njen kraj zajedničkim jelom i veseljem. Bez obzira da li je to domaćinska ili milosrdna moba, da li završnu gozbu organizuje sam domaćin koji je saziva ili se obred organizuje zajednički od strane učesnika mobe, zajednička karakteristika je gozbeno veselje praćeno pjesmom, igrom i viteškim nadmetanjem. Prelo predstavlja jedan od oblika ženskih noćnih moba, rasprostranjenih na srpskom etničkom prostoru, pa tako i na području Kozare i Potkozarja. Saziva se da se obave ženski radovi, kao što su: češljanje vune, grebenanje, pređenje, pletenje. Na prelo se išlo da se nešto uradi drugome ili da se uradi nešto za sebe, ali i radi pjesme i veselja, tako da se izdvajaju dvije funkcije prela: pomoći drugome i što bolje se provešeliti. Prela se više sazivaju u jesen i zimu, kada su dani kraći, a noći duže, kada ima manje posla u polju. Prela sazivaju domaćice ili njihove kćeri. Djevojke na prijedlog domaćice odlučuju u koliko sati će doći na prelo. Prela su počinjala u dvadeset ili dvadeset i jedan čas, a završavala se oko ponoći, jer roditelji nisu dopuštali mladima da duže ostanu. Većinom su prela sazivali imućniji, radi prostora i gozbe. Kod njih je moglo doći više djevojaka i momaka pa je moglo biti veselije. Nije bilo velike razlike u godinama preldžija. Na prelo su pozivane i majke djevojaka ukoliko su poznavale majku djevojke domaćice. Djevojke su se posebno uređivale za prelo. Kada se dođe na prelo prvo se malo posjedi, počasti se sokom, uštipcima, jabukama, orasima i lješnjacima, pa se onda prelazi na posao. Domaćica odlučuje šta će se raditi. Neke djevojke predu, druge pletu, treće vezu. Momci su na prela dolazili nešto kasnije. Dolazili su u grupama, većinom iz drugih sela. Oni su često noću obilazili sela tražeći kuće u kojima se prelo. U toku noći znali su običi i desetak kuća, ukoliko ne znaju tačno u kojoj se kući preli. Ukoliko neki momak na prelu ugleda djevojku u koju se zagledao tu i ostane, dok drugi ako nema njihovih dragana

odu dalje da ih traže. Momci bi sjedali pored djevojaka koje im se sviđaju, udvarali im se, zadirkiivali, uzimali klupka i vretena, gađali ih smotuljcima vune. Djevojci bi bilo drago da je zadirkuje momak koji joj se sviđa, dok je od ostalih bježala na drugo mjesto. U toku rada djevojke su pjevale, a momci lupali orase i lješnjake i davali ih djevojkama. Ponekad su majke ulazile u sobu da vide kako se mladi ponašaju. Na prelima su se pričale već poznate priče, zagonetalo se i zabavljalo na razne načine. Nakon završetka poslova igralo se kolo. Kada se zađe već kasno u noć, prelo se privodilo kraju. Domaćica je na polasku, svaku djevojku darivala jabukom poželjevši joj puno zdravlja i sreće. Momci su pratili djevojke kućama i dogovarali sljedeće susrete.

Prof. dr Irena Medar Tanjga